Проблема трансформації людини та критерії «добра» та «зла» в метаантропології і трансгуманізмі

Наталія Терлецька, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова

З позиції метаантропології в статті аналізуються цінності людського буття: цінність архетипів добра, свободи, любові, єдності свободи і любові, а також цінність такого екзистенціалу як смисл людського буття.

Усвідомлюється цінність смислу людського буття, що означає життя не тільки заради самозбереження і мінімізації страждань, але й для виявлення, розвитку, цілісної гармонійної реалізації людиною таких якостей, котрі роблять її здатною бути не лише споживачем благ цивілізації, але й творцем культури, прагнути до гармонії духовних, душевних і тілесних потреб, вміння проявляти душевність та долати екзистенційні проблеми відчаю та страху смерті, залишаючись людиною-творцем, зберігаючи традиційні загальнолюдські цінності, вірність екзистенціалам любові та свободи.

Цінність архетипів добра, свободи, любові та критерії добра і зла аналізуються у царині таких екзистенційно важливих понять, як свобода волі та право людини на традиційні та сакральні цінності.

Дослідження присвячене важливій темі втрати критеріїв добра і зла, що як норма пропонується трансгуманізмом, маючи підґрунтя для цього у філософії доби постмодерну, а також пошукам шляхів виходу із екзистенційної, духовно-душевної та морально-етичної кризи заради збереження смислу у бутті людини.

Теоретичну базу дослідження склали праці філософів різних епох, дослідження психологів та психоаналітиків, зокрема сучасних, останні роботи вітчизняних дослідників з метаантропології, а також останні роботи зарубіжних представників трансгуманізму.

Робиться висновок, що збереження екзистенціалів культури в бутті людини неможливе без збереження традиційних критеріїв добра і зла у контексті сакральних трансцендентних цінностей.

Ключові слова: *людина, трансгуманізм, постлюдина, метаантропологія, добро, зло, сакральні цінності*

The problem of human transformation and the criteria of "good" and "evil" in meta-anthropology and transhumanism

Natalia Terletska, National Pedagogical Dragomanov University

From the position of meta-anthropology, at the article are analyzed the values of being: the value of the archetypes of good, freedom, love, unity of freedom and love, as well as the value of such an existential as the meaning of human existence.

The value of the sense of being is analyzed in a research from such points of view as: life not only for the sake of self-preservation and minimization of suffering, but also for the development, holistic harmonious realization by a humanity of such qualities that make a person capable not only for the consumering of the benefits of civilization, but also becoming a creator of culture, seeking for the harmony of spiritual, soul and physical needs, the ability to express empathy and to overcome the existential problems of despair and fear of death, remaining a human creator, maintaining traditional human values and existentials, such as love and freedom.

The value of the archetypes of good, freedom, love and the criteria of good and evil are analyzed in the field of such existentially important concepts as free will and the human right for the traditional and sacred values.

The study focuses on the important theme of the loss of criteria of good and evil, which, as a rule, is proposed by transhumanism, having a basis for this in the philosophy of the postmodern era, as well as the search for ways out of the existential, spiritual, soul and moral-ethical crisis in order to preserve the human values.

The theoretical basis of the study was the work of philosophers of different periods, studies of psychologists and psychoanalysts, including contemporary, recent work of domestic researchers in meta-anthropology, as well as recent work of foreign representatives of transhumanism.

There is made a conclusion that the preserving the existentials of the culture in human existence is impossible without maintaining the traditional criteria of good and evil in the context of sacred transcendental values.

Keywords: *human, transhumanism, posthuman, meta-anthropology, good, evil, sacred values*

Проблема трансформации человека и критерии «добра» и «зла» в метаантропологии и трансгуманизм

Наталья Терлецкая, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова

С позиции метаантропологии в статье анализируются ценности человеческого бытия: ценность архетипов добра, свободы, любви, единства свободы и любви, а также ценность такого экзистенциала как смысл человеческого бытия.

Осознается ценность смысла человеческого бытия, что означает жизнь не только ради самосохранения и минимизации страданий, но и для выявления, развития, целостной гармоничной реализации человеком таких качеств, которые делают его способным быть не только потребителем благ цивилизации, но и творцом культуры, стремиться к гармонии духовных, душевных и телесных потребностей, умение проявлять душевность и преодолевать экзистенциальные проблемы отчаяния и страха смерти, оставаться человеком-творцом, сохраняя традиционные общечеловеческие ценности, верность экзистенциалам любви и свободы.

Ценность архетипов добра, свободы, любви и критерии добра и зла анализируются в области таких экзистенциально важных понятий, как свобода воли и право человека на традиционные и сакральные ценности.

Исследование посвящено важной теме потери критериев добра и зла, как норма предлагается трансгуманизм, имея основания для этого в философии эпохи постмодерна, а также поискам путей выхода из экзистенциальной, духовно-душевной и морально-нравственного кризиса ради сохранения смысла в бытии человека.

Теоретическую базу исследования составили труды философов разных эпох, исследования психологов и психоаналитиков, в частности современных, последние работы отечественных исследователей метаантропологии, а также последние работы зарубежных представителей трансгуманизма.

Делается вывод, что сохранение экзистенциалов культуры в бытии человека невозможно без сохранения традиционных критериев добра и зла в контексте сакральных трансцендентных ценностей.

Ключевые слова: *человек, трансгуманизм, постчеловек, метаантропологии, добро, зло, сакральные ценности*

Щоб краще зрозуміти екзистенційну суть поняття «людина» в сучасному світі, варто розглядати людину у взаємозв'язку та взаємодії найважливіших ціннісних орієнтирів, що визначають світогляд людини від античності до наших днів, зокрема таких феноменів як самопізнання, розмежування добра і зла, здатність до творчості.

Сучасний світ дає нам декілька суперечливих поглядів на проблему розуміння таких понять як добро і зло.

Прихильники традиційних цінностей, зокрема, філософи, чії погляди засновані на традиціях теїзму, близькі до релігійного екзистенціалізму, персоналізму та метаантропології, сприймають людину як багатомірну істоту, розглядають її у взаємодії духовного, душевного і тілесного. Такий

підхід є гуманізмом у справжньому широкому сенсі цього слова. Ставлення до людини як до мікрокосму, як до триєдиного образу Божого, як до цінного унікального прояву Творчості Божественного Волевиявлення, дає можливість чітко окреслити і структурувати певні моральні критерії у сприйнятті світу.

Як відомо, саме релігійна культура різних народів дає нам золоте правило моральності, суть якого дуже проста: важливо ставитися до інших так, як ми хотіли би, щоб інші ставилися до нас. Якнайкраще, суть золотого правила етики відображена у Євангелії: «Возлюби ближнього як самого себе».

Справді, людина, яка не любить себе, не може адекватно ставитися до ближнього. Також важливо прийняти до уваги, що настанова любити себе та ближнього реалізуватися не може, якщо людина не пізнала себе. «Пізнай

самого себе» [4], – ці слова відомого античного філософа Сократа є актуальними для кожної людини і визначають суть наших цінностей, а отже, і визначають наше розуміння добра і зла.

Відповідно, для традиційного культурного середовища, яке приймає людину у її духовній, душевній і тілесній триєдності, критерії таких понять як добро і зло є чітко структуровані, у такому суспільстві також є поняття про певні норми. Зокрема, у Стародавньому світі, у культурах різних народів були різноманітні табу, заборони, правила етики, які регулювали душевне життя, моральні норми та поведінку людей, спонукаючи звертатися до сакральних цінностей, формуючи всередині людини певний моральний імператив, сумління, совість, шляхетність, бажання вирости душею до рівня високих духовних та культурних першопочатків.

Якщо ж людина з якихось причин не бажала адаптуватися до традиційних цінностей культурного середовища або не могла цього зробити, як правило, в умовах суспільства з традиційними цінностями – така категорія людей проживала в ізоляції або створювала певні субкультури.

Такі сучасні напрямки філософії як постмодернізм, трансгуманізм та постгуманізм, переважно, розглядають людину, відкидаючи її душевність та духовність і звужують розуміння гуманізму до протиставлення людини світові клерикальних та загалом релігійних цінностей. Таким чином, вони розривають зв'язок людини і Бога, принижуючи людину до рівня «мислячої тварини», що дає змогу сучасним вченим і філософам говорити про людину як про біоробота, якого можна перепрограмувати за допомогою сучасних комп'ютерних, біо- і нанотехнологій більш ефективно, ніж це зробила природа, а отже, і Творець.

Сучасні вчені, які розвивають свій світогляд на концепціях матеріалізму, вважають етичним ставитися до людини як до біологічного об'єкту. Саме тому вони дозволяють собі навіть такі експерименти, як схрещення людини і тварини (зокрема, як відомо, такі дослідження проводилися у Британії).

Загалом, ставлення до людини лише як до біоматеріалу призводить до неабиякої жорстокості. Наприклад, у Китаї широко розповсюджена така традиція, як поїдання страв із людських ембріонів. Таким чином,

атеїстичне китайське суспільство, по-суті, виправдовує канібалізм.

Що стосується вчених, які розглядають людину як біологічний об'єкт і намагаються створити новий біологічний вид, проводячи такі експерименти, як схрещення людини і тварини чи досягнення безсмертя шляхом біо- та нанотехнологій, можна стверджувати, що такі потуги мають в собі філософію бунту проти Бога-Творця, людини і природи. Відповідно, варто поставити питання: якщо філософ або вчений допускає для себе спосіб поведінки, що може відмежувати та роз'єднати людину з Абсолютною Істиною, – як має реагувати представник традиційних культурних цінностей?

Філософія постмодернізму, руйнуючи метанаративи, доводить сучасну людину до тієї межі, де, разом із зруйнованими метанаративами, людство опиняється перед загрозою повної втрати самого поняття «людина».

Саме тому, є сенс задуматися про те, як уникнути сучасній людині-ризомі, народженій посмодерном, того фатального сценарію, який вже сьогодні вчені-трансгуманісти пропонують як норму трансформації для людства, де втрачається цінність людського остаточно, і комп'ютерна віртуальність повністю поглинає сучасне суспільство, підміняючи будь-яку можливість творчого розвитку особистості віртуальними імітаціями, де запрограмовано змінювані маски нівелюють свободу волі, стираючи особистість людини.

Зокрема, відомий представник трансгуманізму Р. Курцвейл прогнозує у найближчі декілька десятиліть вирішення проблеми тілесного безсмертя людини, завдяки нанотехнологіям, внаслідок чого має відбутись так звана сингулярність віртуальної реальності і людської – людини та комп'ютера. Унаслідок цього процесу, на думку футуролога, людина об'єднається зі штучним інтелектом, що як наслідок призведе до появи постлюдини [10].

Філософія пост- і трансгуманізму доводить існування людини до тієї межі, де людські цінності припиняють бути цінностями, проголошується ідея виходу людини за межі цінностей людського суспільства – такі поняття як «добро» і «зло» повністю відкидаються як непотрібний анахронізм. За таких умов відкидається не тільки поняття «добро» і «зло», але й такі поняття як традиційна сім'я, жіноча

та чоловіча стать, право людини на душевні почуття та духовний розвиток. Особистість людини звужується до рівня винятково задоволення потреб, інстинктів, а духовність та душевність підміняється інтелектуальним розвитком та віртуальним світом.

Людина із чітко структурованими критеріями етичних понять завжди буде розмежовувати такі поняття як «добро» і «зло». Кожна людина має унікальне право на духовний та душевний розвиток, на реалізацію свого вищого покликання – розкрити в собі образ Божий.

Зводити людину до рівня лише «мислячого біоробота», як це нерідко зустрічаємо на прикладі діяльності сучасних вчених, може призвести до гуманітарної катастрофи сучасного людства. Більшість сучасних атеїстичних та матеріалістичних концепцій базуються на еґгеніці – своєрідній «теорії еліт», яка виправдовує суспільство, де виживає той, хто є найсильнішим, і саме такі люди мають право вирішувати долю більшості інших людей.

Отже, етичні цінності, які дають можливість розмежувати та розрізняти такі критерії, як «добро» і «зло», можливі тільки в правовій державі.

Футурологічні прогнози постгуманізму дозволяють нам зрозуміти, що сучасні вчені будують шляхом новітніх технологій мегатоталітарну державу, в їх планах об'єднати світ за допомогою нанотехнологій, чипізації, штучного інтелекту тощо.

Критерії добра і зла для такої глобальної тоталітарної системи повністю відсутні, душевність людства відкинута як непотрібний анахронізм, інститут сім'ї вважається умовністю або пустою формальністю, стать людини та її самоідентифікація стає розмитістю. Єдиною чеснотою такого суспільства, вочевидь, має бути служіння новому міфу та абсолютне розчинення людини, втрата людської особистості через злиття людської свідомості і штучного інтелекту.

За умов розвитку суспільства, коли повністю відкидається душевна краса людини та її духовний розвиток, є сумнівним дотримання «золотого правила моральності».

Звісно, ми можемо говорити про толерантність тільки до певної межі: якщо не порушуються кордони, за якими можлива повна деформація або руйнація особистості.

Якщо ж суспільство, в якому живе людина, примушує відмовитися від таких понять, як «добро» і «зло», філософ як носій і провідник високих морально-етичних цінностей має право стати «мучеником за віру», як, зокрема, це зробив філософ Сократ.

Звичайно, для захисту етичних цінностей у сучасному світі філософи, які чітко розрізняють такі поняття, як «добро» і «зло», і є прихильниками певних високиморальних культурних чи релігійних традицій в ідеалі повинні об'єднуватися і створювати свої школи і, навіть спільноти, як це, зокрема, бачимо на прикладі піфагорійців. Адже тільки взаємодопомога і співпраця на основі спільних морально-етичних цінностей є запорукою ефективного співробітництва і дає змогу досягти найкращих результатів.

Сучасний світ, навпаки, створює своєрідний культ із концентрації індивіда винятково на власних буденних потребах і не сприяє створенню умов для гармонійного цілісного розвитку особистості.

Результатом розхитування критеріїв «добра» і «зла» в сучасному світі є панування таких характерних ознак трансгуманізму як розхитування стандартів статі, нівелювання традиційних сімейних цінностей, що, у свою чергу, призводить також до панування еґоцентризму, нарцисизму як модних тенденцій суспільства споживання.

Отже, необхідно проаналізувати, чим саме характеризуються такі поняття як, зокрема, еґоїзм, еґоцентризм, нарцисизм, чи можна знайти для них альтернативу. Адже без більш глибокого розуміння даних понять, важко знайти вирішення для проблеми знецінення морально-етичних норм сучасної людини.

Сучасне суспільство все частіше називають епохою нарцисизму у зв'язку з домінуванням тенденцій споживання, де воно нерідко зводиться в культ, замінюючи сучасній людині сакральні цінності.

Перш ніж прогнозувати перспективи розвитку феноменів еґоїзму, нарцисизму, а також перспективи альтруїзму в сучасному світі, необхідно зробити аналіз даних понять, щоб більш усвідомлено заглибитися в сутність питання. Крім того, необхідно заглибитися в суть цих понять, виходячи з таких важливих критеріїв, як любов і жалість до себе.

Поняття «альтруїзм» і «еґоїзм» є антонімами [6, с. 247].

Егоїзм (грец. Εγώ, лат. ego – «я») має на увазі концентрацію на собі. Тобто особистість звужує свої потреби до рівня «єго» і прагне не до співробітництва, а винятково тільки до влади і домінування над інтересами інших людей [6, с. 247].

Нерідко егоїзм плутають з любов'ю до себе і навіть називають надмірною любов'ю до себе, забуваючи про те, що любов має на увазі розвиток вищих почуттів і якостей особистості, об'єднуючи нас з іншими людьми на рівні душевно-духовного співтворчості [6, с. 113], а жалість до себе та прагнення до влади будь-якою ціною, навпаки, роз'єднує нас зі світом вищих почуттів, занурює в царство інстинктів, де люди втрачають здатність співтворчості, кожен сам за себе і домінує принцип «розділай і володарюй», де влада цінується вище правди.

Альтруїзм (лат. Alter – інший, інші), переважно, осмислюється як діяльність, що пов'язана з турботою про благополуччя інших [6, с. 8].

Нарцисизм, як правило, характеризується такими критеріями, як надмірно завищена самооцінка, що абсолютно не відповідає дійсності, а також таким поняттям, як самозакоханість, під яким зазвичай мається на увазі надмірна хвороблива жалість до себе. Сучасна клінічна психологія розглядає нарцисизм як психічне відхилення. Якщо максимально стисло спробувати дати визначення даного феномена з філософської точки зору, можна виокремити основний критерій – заикленість винятково на собі доходить до абсурду [1, с. 1].

Безумовно, говорячи про егоїзм як про бажання жити тільки заради себе, необхідно підкреслити, що у даному випадку під поняттям «я» індивід має на увазі винятково тілесно-чуттєвий, інстинктивний рівень. Сократівський заклик «Пізнай самого себе» повністю нівелюється, оскільки, індивід залишається інфантильною особистістю і відмовляється розвиватися душевно і духовно, долаючи гординю відчуженості і доростаючи до зрілості.

Якщо говорити про сучасне суспільство постмодерну, де «людина-ризом» [3], позбавлена метанаративів, сприймає світ через такі цінності як задоволення базових тілесних потреб і певний толерантний гедонізм, то, звичайно, легко визначити, що такий світогляд може легко призвести до нарцисизму,

оскільки, індивід, позбавлений сакральних цінностей, які духовно і душевно об'єднують людей, у підсумку виявляється в ізоляції від екзистенціалів «добра і зла», і, відповідно, втрачаючи душевність, набуває якості Нарциса – людини, заикленої винятково на собі і не здатної до емпатії.

Можна стверджувати, що егоїзм є складовою частиною нарцисизму. Більше того, якщо розглядати егоїзм як жалість до себе, логічно припустити, що нарцисизм є жалістю до себе, доведеною до абсурду, і, отже, включає в себе егоїзм.

Безумовно, занурюючись все більше в світ інстинктів і нівелюючи вищі потреби, сучасна людина стоїть на порозі свого зникнення як людини розумної, свідомої і здатної до творчості, перетворюючись на похмурого споживача, алгоритми існування якого, на жаль, стають схожими на комп'ютерно програмовану матрицю.

Саме тому чимало сучасних вчених, серед яких найбільш виділяється Ілон Маск [8], готові годинами сперечатися щодо того, чи є наша реальність віртуальною, дозволяючи собі ставити питання, приблизно такого плану, мовляв, невже ми всі живемо як віртуально запрограмовані матрицею об'єкти.

Що стоїть за подібними дискусіями? Якщо врахувати трансгуманістичну спрямованість мислення більшості західних учених, які ведуть подібні дискусії, можна зробити висновки, що нарцисизм сучасної гламурно-гедоністичної людини-ризомі насправді таїть в собі тоталітаризм у м'якій формі. Людина як особистість у такій ситуації є тотально невольною, оскільки людина-споживач залучена в певний перманентний процес, сутність якого занадто далека від справжньої творчості, а, як відомо, там, де немає творчості, не може бути і справжньої свободи волі.

Виникає питання, які саме альтернативи можна знайти для звільнення сучасної людини від вірусу нарцисизму?

Чи можна в такому випадку говорити про альтруїзм як про протиотруту від нарцисизму? Але спочатку, важливо уточнити, чи здатний альтруїзм перерости в нарцисизм і, якщо так, за яких умов?

Якщо альтруїзм таїть в собі спрагу влади, тоді, навіть якщо він базується на якихось високих мотивах і почуттях, цілком реально переродження альтруїзму в нарцисизм, тому

сам по собі альтруїзм панацією бути не може.

Як розпізнати подібний «перверзний» альтруїзм? Мабуть, одними з визначальних якостей будуть нелюбов до себе, самобичування і самоїдство. Зворотна сторона такого псевдоальтруїзму – гордіня і відсутність душевності. Саме такий псевдоальтруїзм здатний породжувати тоталітарні секти, а також підмінювати справжні цінності уявними.

Чи існує альтруїзм за межами нарцисизму та жадоби до влади? Так, саме таким буває справжній альтруїзм, де розкривається духовне і душевне прагнення людини до позамежного буття [6, с. 27–28], де таємниця і таїнство співтворчості людини і Бога виводить людство на такий рівень, який абсолютно невідомий постмодерній тілесно-гедоністичній людині-ризомі.

Альтруїзм, що опустився до рівня жалості до себе, зворотною стороною якого є гордіня, припиняє бути альтруїзмом. У той же час егоїзм, який обрав мірилом цінності людського буття, духовні та душевні потреби, у підсумку знаходить вихід за межі жалості до себе і припиняє бути егоїзмом: саме таким є «егоїзм» філософа Сократа, чий девіз «пізнай самого себе» теж є свого роду концентрацією на собі, але це вже не егоцентризм, доповнений егоїзмом, а, навпаки, свого роду шлях звільнення, прориву за межі жалості до себе і егоїзму.

Таким чином, егоїзм, девізом якого є принцип самопізнання, виходить за свої межі і перестає бути егоїзмом: людина концентрується вже не на «его», інстинктах, самості, а на вивільненні потреб духу, що виводять за межі егоїзму.

Можна припустити, що перспективи майбутнього для сучасного людства відкриваються тільки за межами жалості до себе. Безумовно, неможливо вийти за ці межі без любові до себе, як і неможливо любити ближніх без справжньої любові до себе, народженої самопізнанням.

Головним критерієм тут є душевність, що виводить за межі гордіні. Це дозволяє знайти вихід з лабіринту інстинктів, що загрожують приспати свідомість і занурити суспільство у воронку віртуальності.

Саме таким чином можна підійти до відродження таких понять, як мораль, етика, моральність, гармонія в парі, взаємодовіра, які закладають основу для повноцінної

сім'ї, здатної бути протиотрутою в світі, де втрата метанаративів загрожує тотальними самотністю і зростанням тенденцій нарцисизму, причому в досить агресивній руйнівній формі.

Підводячи підсумки, можна зробити висновки, що альтруїзм і егоїзм мають різні виміри для свого втілення. Тут мірилом є такі критерії, як любов і жалість: духовно-душевна вертикаль зростання, або постмодерний принцип горизонтального буття, де розвитком людини рухають не пізнання і творчість, а винятко такі критерії, як адаптація до соціуму, тілесний комфорт, задоволення інстинктів замість культури вищих духовних і душевних потреб, що нерідко зводить сучасну людину до нарцисичної жалості до себе. Безумовно, людина, яка одержима жалістю до себе і звільнена добою потсодерна від метанаративів (а отже, й від сакральних цінностей), вже не керується такими моральними імперативами, як совість, добро, людяність, а керується винятково власними амбіціями.

Відсутність сакральних цінностей і як наслідок руйнування зсередини сучасної людини критеріїв моралі, совісті, добра нерідко призводять до хаосу, підвищення рівня агресії та злочинності у світі, таким чином створюючи передумови для формування цифрового тоталітарного суспільства, яке здатне надати безпеку ціною втрати творчості, свободи, душевного та духовного розвитку особистості.

Іншими словами, керувати рівнем хаосу набагато простіше для суспільства споживання, ніж відмовитись від хаосу заради гармонії, свободи, любові, взаємодовіри та творчого розвитку людської особистості. Саме таким є суспільство майбутнього, яке малює нам парадигма трансгуманізму, де люди, позбавлені душевності, нарцисично занурені у споживання віртуальної реальності, більш схожі на роботів за якістю внутрішнього життя, які будуть організовані винятково завдяки різним рівням верифікації, а не завдяки внутрішнім переконанням як усвідомленому вибору особистості.

Мабуть, найбільш трагічним феноменом у такому суспільстві буде повне знищення сім'ї як суспільного інституту.

Тенденції появи такого суспільства простежуються вже сьогодні, саме тому варто серйозно замислитись над тим, яке майбутнє чекає на сім'ю з огляду на постмодерну втрату

метанаративів і як наслідок знецінювання морально-етичних принципів, меж добра та зла, що зазвичай дають людині певні критерії для зростання, створюють ґрунт для розуміння своєї відповідальності, дають можливість досягти зрілості на душевному та духовному рівні.

Оскільки тенденції трансгуманізму у зв'язку з втратою сакральних цінностей зростають, з'являється дуже багато спекуляцій на тему людини та надлюдини. У зв'язку з цим з'явилася кіберлюдина майбутнього, і сім'я, відповідно, теж підлаштовується під модель людини, адже сім'я починається з окремої людини, і тільки тоді вже створюється як сімейний союз. Тому важливо повернутися до людини, її сенсу і призначення.

І тут, перш за все, важливо розглядати людину цілісно, з позицій метаантропології [6, с. 118-121], розкриваючи повноту єдності тілесного, душевного, духовного, реанімуючи сакральні цінності, які повертають нам повноту сенсу морально-етичних першопочатків.

Сьогодні модель суспільства влаштована так, що людина все менше є творцем і все більше стає споживачем. Суспільство споживання знецінює душевні і духовні якості людини як особистості і зводить ідеал гармонійно розвиненої особистості до максимального культу задоволення потреб, незалежно від справжньої якості життя, що здатна дати цілісній особистості гармонію духовного, душевного і тілесного.

Це є, можливо, найбільшою проблемою як для сучасної сім'ї, так і для сучасної людини.

Аби краще зрозуміти модель сім'ї майбутнього, варто зробити невеличкий екскурс у історію та згадати стародавній епос Фірдоусі «Шах Наме» [7].

Цей епос, як і сама іранська культура, розкриває непрості колізії того часу, коли син і батько зустрілися на полі битви, і батько вбив власного сина, тому що він його просто не впізнав. Він не зрозумів, що це його син, тому що сім'я довгий час не спілкувалася, батько не знав, як виглядає його син, він не знав, хто він, не знав, як його син зростає, мужніє, чого прагне.

Сучасна сім'я мало спілкується. Нерідко подружжя просто проживають разом, задовольняють разом базові потреби інстинктивної природи, ігноруючи духовні і душевні потреби, нерідко спілкування

практично повністю витісняється телевізором, мінімізується до буденного рівня.

Повернімося до космологічного питання про те, як взагалі сприймалося добро і зло в архаїчних культурах. Зокрема, у стародавній культурі Ірану є таке поняття як вічна боротьба добра і зла. Виходу за межі боротьби до рівня святості ця культура не знала.

Архетип вічної боротьби добра і зла, виражений в іранській культурі, відроджується в ХХ ст. у фільмі «Матриця» режисерами Вачовські.

Феномен «матриці», втілений сучасним кінематографом, згодом робить дуже популярною дискусію про те, живемо ми в реальності, або у віртуальній реальності.

Трансформація зовнішня, винятково завдяки матеріальному достатку, можлива до нескінченності. Брати Вачовські, які заробили мільйони, створивши «Матрицю» – змінюють статі. Можливо, від нудьги. Вони можуть це робити до нескінченності. Але це буде «дурна нескінченність». Г. В. Ф. Гегель писав, що людина все одно не буде задоволеною внутрішньо [2, с. 452].

Феномен «матриці» та дискусій навколо неї, змушує сучасну філософію ставити важливі питання, які моделюють якість цінностей нашого буття.

Зокрема, варто замислитися, як знайти критерій реальності? Чи є в сучасній людині пробуджена особистість або особистість у нас спить? Яке справжнє життя душі? Можливо, критерієм пробудженої душевності є щирість, а пробудженої духовності – відповідальність за себе та інших?

Фільм «Матриця», що став вже практично серіалом за час свого існування, затягує нас у вічну боротьбу добра і зла: нескінченний лабіринт, де нас чекає, ймовірно, в образі ворога Мінотавр, що ув'язнює життя сучасної людини в дурну нескінченність суперечностей.

Відмовившись від сакральних цінностей, постмодерна людина також відкидає архетипи добра, любові, краси почуттів та вчинків, а їм на зміну ставить стереотипи, які перебувають між собою постійно у боротьбі, унаслідок чого людина занурюється у дурну нескінченність боротьби за гендерну рівність; неможливість припинення цієї боротьби через відмову від сакральних цінностей призводить до домінування прав сексуальних меншин над правами традиційної сім'ї та подальшої

духовної кризи суспільства.

Також, як в іранській культурі, де добро і зло вічно протилежні одне одному, і не можна подолати цю протилежність, адже в іранській культурі немає такого поняття як трансцендентне — так само і в сучасному світі люди, позбавлені можливості виходу за межі буденного буття через руйнування метанаративів, створюють один стереотип на зміну іншому, втягуючись у вічну боротьбу протиріч, яка веде людину далеко від справжнього життя душі.

Це нескінченна боротьба стереотипів, де немає справжньої аскези, яка дає відродження душі і трансформацію духу. Безцієї внутрішньої роботи людина ризикує перетворити своє життя на віртуальну реальність, замінивши храм безсмертної душі і наше унікальне тіло на штучну імітацію, а душевну творчість підмінити іграми уяви.

Аби знайти істину, потрібно вийти за межі лабіринту і подивитися на нього згори, але подивитися зверху на нього можна лише вийшовши за межі вічної боротьби. Це стає можливим тільки завдяки виходу за межі стереотипів, якими підмінили архетипи, назустріч справжньої реальності, що пробуджує душу.

Давньоіранська культура, з якої Ф. Ніцше черпав натхнення для створення надлюдини [5], (а трансгуманізм черпає ідеї для створення

постлюдини), на жаль, не виходила на рівень сприйняття сакрального позамежного буття.

Гармонійна модель краси відносин як в сім'ї, так і в суспільстві створюється в співтворчості, тільки завдяки прагненню знайти вихід за межі «вічних» суперечностей. При цьому, звичайно, живучи в реальному світі, ми не можемо скасувати критерії добра і зла, а навпаки, зберігаючи ці критерії для розуміння зростання душі і розвитку духу, необхідно очищатися душевно, облагороджувати дух, шукати вихід з лабіринту вічної боротьби через любов, співтворчість, прощення, вірність, взаємодовіру.

Саме таку альтернативу пропонує метаатропология – вчення про межі людини – даючи можливість людині, зберігаючи традиційні критерії розуміння добра і зла, шукати і знаходити вихід за межі вічної боротьби за владу через катарсис душевного очищення, завдяки творчості у широкому розуміння цього поняття. Творчість відкриває вихід із лабіринту відчаю перед хаосом зруйнованих метанаративів, самоті нарцисизму, самотності гедоністичного споживача. Завдяки душевному очищенню творчість допомагає вийти на рівень духовного пробудження через інсайт усвідомлення сакральних цінностей як істини за межами лабіринту стереотипів, що наповнює буття людини вищим смыслом.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Балаян Н. Откуда берутся и как живут нарциссы. URL: <http://www.psychologies.ru/standpoint/otkuda-berutsya-i-kak-jivut-nartsissy/>.
2. Г. В. Ф. Гегель. Энциклопедия философских наук. Т. 1. Наука логики / пер. Б. Г. Столпнера, отв. ред. Е. П. Ситковский. Москва : Мысль, 1974. 452 с.
3. Делёз, Ж., Гваттари, Ф. Анти-Эдип: Капитализм и шизофрения / пер. с фр. Екатеринбург: У-Фактория, 2007. 672 с.
4. Ксенофонт. Сократические сочинения. Тексты печатаются по изданию Academia 1935 г. в новой ред. переводов. Ст. и примеч. С. И. Соболевского. Санкт-Петербург : Комплект 1993. 416 с.
5. Фридрих Ницше. Сочинения в 2-х томах. Москва : Мысль, 1990. 833 с.
6. Хамитов Н., Крылова С., Минева С. Этика и эстетика. Словарь ключевых терминов. Киев : КНТ, 2009. 336 с.
7. Шахнаме, т. 1-2. Перевод В. Державина и С. Липкина. Вступ. ст. И. С. Брагинского, подгот. текста и прим. М.-Н. О. Османова. Москва, 1964. 692 с.
8. Are We In A Simulation? – Elon Musk. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xBKRu12zHp0>.
9. David Pearce. The Hedonistic Imperative. URL: <https://www.hedweb.com/hedab.htm>.
10. Kurzweil Ray. The Singularity is Near. New York : Viking Books, 2005. 652 p.

REFERENCES

1. Balaian, N. *Otkuda berutsia i kak zhivut nartsissy [Where do the daffodils come from and how?]*. Retrieved from <http://www.psychologies.ru/standpoint/otkuda-berutsya-i-kak-jivut-nartsissy/> [in Russian].
2. Gegel, G. V. F. (1974). *Nauka logiki [The science of logic]*. *Entsiklopediia filosofskikh nauk – Encyclopedia of Philosophy*. E. P. Sitkovskii (Ed.). (B. G. Stolpner, Trans.). Moskva: Mysl [in Russian].

3. Delez, Zh., & Gvattari, F. (2007). *Anti-Edip: Kapitalizm i shizofreniia* [*Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia*]. Ekaterinburg: U-Faktoriia [in Russian].
4. Ksenofont. Sokraticheskie sochineniia. Teksty pechataiutsia po izdaniuu Academia 1935 g. v novoi red. perevodov [Xenophon. Socratic writings. Texts are published in the 1935 edition of Academia in a new edition. translations]. (1993). Sankt-Peterburg: Komplekt [in Russian].
5. Nitshe, F. (1990). *Sochineniia v 2-kh tomakh* [Works in 2 volumes]. Moskva: Mysl [in Russian].
6. Khamitov, N., Krylova, S., & Mineva, S. (2009). *Etika i estetika. Slovar kliuchevykh terminov* [Ethics and aesthetics. Glossary of key terms]. Kiev: KNT [in Russian].
7. Shakhname. (1964). (V. Derzhavin & S. Lipkin, Trans). (Vols. 1–2). Moskva [in Russian].
8. Are We In A Simulation? – Elon Musk. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=xBKRuI2zHp0>.
9. Pearce, D. *The Hedonistic Imperative*. Retrieved from <https://www.hedweb.com/hedab.htm>.
10. Kurzweil, R. (2005). *The Singularity is Near*. New York: Viking Books.

Терлецька Наталія Олександрівна
Аспірантка
Національний педагогічний університет
ім. М.П. Драгоманова
01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9

Email: kfa_ifon@npu.edu.ua

Terletska Natalia
Ph.D. Student
National Pedagogical University M.P. Dragomanova
9, Pyrohova str, Kyiv, 01601, Ukraine

Цитування: Терлецька Н. О. Проблема трансформації людини та критерії «добра» та «зла» в мета-антропології і трансгуманізмі. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2020. Т. 23, № 3. С.64–72.

Citation: Terletska, N.O. (2020). Problema transformatsii liudyny ta kryterii «dobra» ta «zla» v metaantropolohii i transhumanizmi [The problem of human transformation and the criteria of "good" and "evil" in meta-anthropology and transhumanism]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 23 (3), 64–72.

Стаття надійшла / Article arrived: 18.02.2020

Схвалено до друку / Accepted: 04.03.2020